

хронолошко-проблемска последователност на содржинските целини. Тој, без сомнение, се разликува од другите учебници (стари и нови) по новиот, современ, пристап во обработката и презентирањето на содржините, по примената на најновите постигања во областа на дидактичко-методската обработка на материјалот, како и по високиот степен на научна засно-

ваност на презентираниот материјал.

Вака концепиран, презентираниов учебник, без сомнение, ќе придонесе за подигање на нивото на историското образование и на историјата како предмет во нашиот образовен систем.

Проф. д-р Даринка ПЕТРЕСКА

Тодор Чепреганов, БРИТАНСКАТА УПРАВА ЗА СПЕЦИЈАЛНИ ОПЕРАЦИИ (СОЕ) ВО МАКЕДОНИЈА: БРИТАНСКИТЕ ВОЕНИ МИСИИ ВО МАКЕДОНИЈА (1942-1945)

Институт за национална историја, Скопје 2001, 210.

Тригодишниот научен проект на д-р Тодор Чепреганов „Британската управа за специјални операции (СОЕ)-Британските воени мисии во Македонија 1942-1945”, претставува прв обид да се претстави активноста на британските воени мисии во Македонија и СОЕ врз основа на оригинална архивска документација од Public Record Office и Liddel Hart Centre for Military Archives, King's College London. Овој труд несомнено ја пополнува и празнината во досегашната македонска историографија која ова прашање го нема темелно обработено и расветлено. Затоа неговото огромно значење не е само во тоа што ни дава за првпат увид во британски документи кои се од голем интерес за нашата национална историја, туку ја дополнува и сликата за учеството на македонскиот народ во Втората светска војна и карактерот на неговата борба за независна македонска држава. Книгата тематски е поделена на два дела. Првиот дел носи наслов СОЕ И ЈУГОСЛАВИЈА (стр.25-41), а втори-

от дел СОЕ И МАКЕДОНИЈА (стр. 41-149). И двата дела содржат поголем број поглавја кои ги разгледуваат активностите и интересот на СОЕ, најпрвин во Југославија, а подоцна и на територијата на Македонија сè до нејзиното ослободување, како и дејствувањето на британските воени мисии кои претставувале активни спроводници на британската политика на Балканот.

Во *Воведој* (стр.12-23), авторот нè запознава со тоа што всушност значи кратенката СОЕ, која била задачата и целта на оваа организација, а меѓу другото, дава и преглед на нејзината структура. Всушност, СОЕ била формирана како резултат на активните тежнења на Велика Британија да ги врати своите економски, политички и воени позиции на Балканот, кои ги изгубила со капитулацијата на Кралството Југославија и Грција, а особено со паѓањето на островот Крит во германски раце. Затоа Британија настојувала да ги искористи движењата на отпорот за да ги вра-

ти предвоените режими во овие окупирани земји кои биле пробритански ориентирани и кои по војната би ѝ обезбедиле цврсто политичко влијание во овој дел на светот. На СОЕ (Управа за специјални операции) чиј Главен штаб се наоѓал во Лондон, ѝ биле доверени организацијата и раководењето со движењата на отпорот во окупираните држави.

Во поглавјето *Британското информилтрирање во Југославија* (стр.28-31), д-р Чепреганов ни дава прецизна слика за првите контакти на британските воени мисии со полковникот Дража Михајловиќ 1941 година, како и за испратената британска помош во оружје, храна, облека на четничкиот штаб. Четничкото движење требало да претставува гаранција за враќање на емигрантската влада на генералот Душан Симовиќ и кралот Петар II Караѓорђевиќ, кои од своја страна би придонеле за повторно воспоставување на британската доминација. И покрај информациите што СОЕ ги добивала за акциите на партизаните, британската влада продолжила да испраќа мисии кај четниците и во текот на 1942 и 1943 година, пред сè поради стравот од ширењето на комунизмот и влијанието на СССР кој по победата можел да ги загрози британските интереси во Југославија. Ваквата британска политика траела сè до почетокот на декември 1943 година, кога биле прекинати врските и помошта на четничкиот штаб поради засилената соработка на Дража Михајловиќ со окупаторските и квислиншките сили. Како резултат од овие настани СОЕ го променила својот однос кон движењата на отпорот и народноослободителните движења. Таа пристапила кон подготовки за ис-

праќање на воена мисија во Југославија. Сега за првпат британските кругови престанале да ги игнорираат успехите на НОВ и ПОЈ и да им ги припишуваат на четниците како што правеле дотогаш. Осврт на ваквата новонастаната ситуација авторот дава во поглавјето *Велика Британија и Народноослободителното движење во Југославија* (стр.33-41), во кое меѓу другото дава податоци и за првата британска мисија при ВШ на НОВ и ПОЈ (мај 1943). Со испраќањето на Фицрој Маклин кој бил назначен за шеф на британската мисија во Југославија, односите меѓу ВШ и британските воени мисии биле поставени на официјално повисоко ниво. Со тоа започнала да пристигнува и засилена британска помош во оружје и артили.

Поголемиот дел на книгата разбирливо е посветен на дејствувањето на СОЕ на територијата на Македонија. Самиот автор го истакнува податокот дека сè до летото 1943 година македонското прашање не ја преокупирало британската дипломатија. Тоа се должело на фактот што британскиот политички врв сметал дека македонското прашање може да ги поремети плановите за Балканот, а воедно бил и против формирање на самостојна и обединета Македонија која би претставувала закана за британскиот штитеник Грција. Со капитулацијата на Италија, уште повеќе се зголемило стратешкото значење на територијата на Македонија, што од своја страна резултирало со испраќањето на првите британски воени мисии (од 1 до 5 октомври 1943). Нивното дејствување д-р Чепреганов го дава во констелација со некои поважни историски настани од историјата на

македонското народноослободително движење, што се гледа и од поглавјата *Февруарскиот поход и британските воени мисии* (стр.74-94) и *Операцијата „Рајнбек“ на територијата на Македонија* (стр.108-134).

По ослободувањето на Македонија британските воени мисии се префрлиле во Скопје. Дел од нив останале и понатаму да известуваат за состојбите во Македонија, а особено за настојувањата на македонското воено и политичко раководство за обединување на трите дела на Македонија. Со сеопфатна анализа на овие историски факти, авторот го дава своето гледиште во поглавјето *Активността на британските воени мисии по ослободувањето на Македонија* (стр. 136-150), како и во поглавјето *Британските воени мисии во делот на Македонија под Грција и македонската национално прашање* (стр. 152-175). Овие две поглавја несомнено ќе го привлечат вниманието на читателот, пред сè поради актуелноста на некои теми кои до пред извесно време не можеа да бидат така

јавно и објективно обработени, а кои се однесуваат во прв ред на дипломатските игри и тактики на Велика Британија и белградската *Иврхушка* со што требало да се стави крај на стремежот на македонскиот народ за обединета Македонија, а неговата желба за македонска држава да се реализира единствено во рамките на Федеративна Југославија.

На крајот на книгата се сместени кратенките, користените извори и литература, статии, фељтони и монографии, како и именскиот и географскиот регистер. Тие треба да му го олеснат на читателот разбирањето на одделни поими и тематски единици.

Во целина гледано, оваа раритетна студија на д-р Тодор Чепреганов, во која се користени досега необјавени британски документи значајни за македонската најнова историја, без сомнение ќе разбуди голем интерес кај научните работници и кај поширокиот круг на читателската публика.

Љупка Тасевска

Марјан Димитријевски **ПОЛИТИКАТА НА ТРЕТИОТ РАЈХ КОН МАКЕДОНИЈА** **1933-1945**

Институт за национална историја, Скопје 2001, 165.

Овој монографски труд на д-р Марјан Димитријевски претставува една комплексна и интересна анализа на политиката на Третиот Рајх кон Македонија од 1933 до 1945 година, која воедно е и тригодишен успешно завршен научен проект работен во Институтот за национална историја. Во средиштето на оваа проблематика се наоѓа територијата на Македо-

нија видена низ призмата на интересите на Третиот Рајх и нејзините сојузнички, пред сè како важно воено-стратегиско подрачје кое би претставувало клуч за освојување на Балканот, но и подрачје значајно од економски аспект. Токму затоа авторот оваа книга концепциски и содржински ја поделил на шест главни периоди, раководејќи се од главните аспекти на